

De werkwijze 1Gezin1Plan onderzocht

Regievoering door gezinnen gaat niet vanzelf

De werkwijze 1Gezin1Plan (1G1P) beoogt multiprobleemgezinnen integraal, planmatig en doelgericht te helpen door hen actief te betrekken bij de hulp. De vaak onderling verweven problemen van deze gezinnen bestrijken meerdere gebieden, waardoor zij te maken hebben met veel verschillende instellingen. Met 1G1P maken gezin en betrokkenen gezamenlijk een samenhangend gezinsplan en bespreken de voortgang tijdens rondetafeloverleggen. Hoe krijgt regievoering door het gezin vorm in de praktijk? En wat betekent dat voor professionals en gezinnen?

door
Lineke van Hal,
Rob Gilsing &
Marlinda van der
Hoff

Een belangrijk uitgangspunt van 1G1P, ontwikkeld door Partners in Jeugdbeleid, is dat gezinnen zelf regie voeren over het hulpverleningsproces. Het gezin stelt, ondersteund door een hulpverlener, zelf eigen specifieke doelen en bepaalt welke middelen en hulpverleners ingezet worden. Hierbij staat de ontwikkeling en veiligheid van het kind centraal (Van der Zijden & Diephuis, 2013). 1G1P maakt onderscheid tussen 'regie bij het gezin' en zorgcoördinatie. Regie gaat over eigenaarschap en zeggenschap. Zorgcoördinatie betreft (de organisatie van) praktische zaken en het faciliteren van regievoering door gezinnen. Dat kunnen gezinnen of naasten zelf doen, maar het kan (deels) ook

door een professional gebeuren. Cruciaal is dat hulpverleners een proces vormgeven waarbij gezinsleden ervaren dat ze de mogelijkheid hebben hun situatie te veranderen (Colijn & Schamhart, 2012). Het Verwey-Jonker Instituut deed onderzoek naar de uitvoering van de werkwijze 1G1P in drie regio's.

Het onderzoek

Met het onderzoek wilden we inzicht verkrijgen in de meerwaarde van de werkwijze 1G1P ten opzichte van de reguliere hulpverlening aan multiprobleemgezinnen. We focusten op twee belangrijke pijlers van de werkwijze: regievoering door het gezin en afstemming tussen alle betrokken partijen. Daar- >>

naast keken we naar de resultaten van 1G1P in termen van versterking van zelfredzaamheid en veerkracht. Het onderzoek is uitgevoerd in drie regio's die al langere tijd met 1G1P werken: Alkmaar, Midden-Holland en Midden-Limburg. We onderzochten in totaal 20 casussen door het interviewen van gezin en zorgcoördinator en door analyse van het cliëntdossier. Daarnaast zetten we op twee momenten (2015/2016 en 2017) een enquête uit onder professionals die in deze regio's werkten met 1G1P. Aan de eerste meting namen 301 professionals deel, aan de tweede 116. We bespraken de (voorlopige) conclusies van het onderzoek met professionals uit de drie regio's in reflectiebijeenkomsten.

Regievoering volgens professionals

Het lukt het merendeel van de professionals om in de meeste gevallen de regie zoveel mogelijk bij het gezin te beleggen, zo blijkt uit de enquête. Het gaat hierbij om het zeggenschap geven over het gezinsplan en over in te zetten hulpverleners. Professionals vinden dat zij voldoende toegerust zijn om de regie bij de gezinnen te beleggen – mits de gezinnen daartoe in staat zijn – en om de doelen van het gezin centraal te stellen.

Het daadwerkelijk regie voeren door gezinnen blijkt een ander verhaal: eenderde van de professionals zegt dat dit gezinnen (redelijk) slecht lukt. Relatief veel professionals vinden dat de verschillende organisaties op uiteenlopende wijze omgaan met het beleggen van regie bij gezinnen en met het ondersteunen van gezinnen in regievoering. Daarmee geven de enquêtes een diffuus beeld van regievoering door gezinnen. Het verdiepend casusonderzoek geeft meer inzicht in de complexiteit van regievoering door gezinnen. Hieronder lichten we een aantal aspecten verder toe.

Wat vraagt regievoering van gezin?

Regievoering door het gezin betekent dat het gezin een bepalende positie heeft in de hulpverlening. Dit kan zowel voor professionals als voor gezinnen wennen zijn. Zoals een professional verwoordt: 'Gezinnen zijn het niet gewend. In eerste instantie ervaren veel gezinnen het als ongemakkelijk [om het zelf voor het zeggen te hebben]. Ik gebruik soms de wondervraag: hoe ziet het ideale plaatje er voor jou uit? Dan zie je bij mensen de knop omgaan. Ouders zien wel beren op de weg, maar dan zeg ik: het gaat er niet om dat het volgende week meteen wordt opgelost, maar vooruitgang werkt in kleine stapjes.'

Regievoering vereist van gezinnen een zekere mate van (zelf) inzicht en mondigheid, om te bepalen en te verwoorden hoe men een goed leven voor zich ziet en welke stappen er nodig zijn om dit te bereiken. Vanuit dit inzicht kan een gezin vorm en richting geven aan de hulpverleningsdoelen en het gezinsplan, in overleg met de zorgcoördinator en andere betrokkenen. De praktijk leert dat gezinnen in sterke mate verschillen wat betreft (zelf)inzicht en mondigheid, zeker wanneer sprake is van psychische problematiek of licht verstandelij-

ke beperkingen. Ook de complexiteit van de situatie waarin gezinnen verkeren, beïnvloedt de competenties voor regievoering. Deze complexiteit maakt het voor cliënten lastiger om hun ondersteuningsbehoeften en doelen helder te hebben en overzicht te houden op hun situatie en de hulpverlening.

Gezinsdoelen

In de meeste gevallen stellen gezin en zorgcoördinator samen de doelen op. Het komt ook voor dat zij de doelen los van elkaar formuleren en die vervolgens met elkaar vergelijken. Wanneer gezinnen moeite (lijken te) hebben met het formuleren van doelen, neemt de zorgcoördinator vaak het voortouw. Zo vertelde een professional dat zij de aanzet tot de hulpverleningsdoelen gaf en dat zij het gezin uitlegde waarom zij deze doelen belangrijk vond. Het gezin besloot of deze doelen in het plan zouden komen. Terugkijkend zei het gezin zich op deze wijze gehoord te voelen in het opstellen van het gezinsplan. Het komt ook voor dat denkbeelden over de doelen sterk verschillen tussen gezin en professional. Dat zet de regievoering door het gezin onder druk. We komen hier verderop op terug.

Wat vraagt regievoering van professionals?

Het ondersteunen van de regievoering door gezinnen vraagt van professionals het durven loslaten van eigen verwachtingen en ideeën. Dit 'loslaten' is niet eenvoudig, zoals volgend citaat illustreert: 'De cliënte wilde alles op haar manier doen, op eigen initiatief, zoals zij denkt dat nodig is. Soms rees de vraag of het nog wel verantwoord was. Maar wat dat betreft heeft het geholpen dat ze haar eigen koers heeft mogen blijven houden; anders had ze misschien wel de hulpverlening helemaal weggedaan.' Te sterk aan de hulpverleningskoers vasthouden, had het contact met moeder mogelijk in gevaar gebracht. Ruimte geven aan het gezin is geen individuele exercitie, maar vraagt afstemming met andere professionals die bij het gezin betrokken zijn. Professionals zeggen namelijk dat wanneer zij ruimte geven aan het gezin, deze ruimte snel ingenomen wordt door andere professionals die bij het gezin betrokken zijn.

Regievoering onder druk

In veel gevallen wordt meegegaan met de doelen van het gezin. Een professional vertelt hierover: 'Het gaat om de motivatie die een cliënt heeft om ergens aan te werken. En hiermee heeft het gezin ook meer verantwoordelijkheid voor de dingen die ze doen.' Andere professionals bevestigen dit; zij adviseren om in zo'n situatie de doelen van het gezin over te nemen. 'Ook als de doelen niet zoveel zeggen, [zijn ze] toch van de ouders. En als andere hulpverleners dan zeggen: "deze doelen zeggen niets", dan zeg ik: "ja, maar dit heeft het gezin geformuleerd."'

De regievoering door het gezin staat op scherp wanneer de visie en doelen van het gezin niet overeenkomen met die van hulpverleners. Want regievoering door het gezin betekent

**Te sterk aan
hulpverleningskoers
vasthouden had contact
met moeder mogelijk
in gevaar gebracht**

niet dat altijd met het gezin meebewogen moet worden. Het vraagt ook om het gezin aan te spreken op de situatie waarin zij verkeren. Bij afwijkende visies tussen gezin en professional kan 'de casus' in een impasse raken. De regievoering door het gezin kan dan versterkt worden door gezinsleden uit te nodigen om vanuit een nieuw perspectief naar hun leven te kijken, zodat zij scherper krijgen wat zij belangrijk vinden in hun leven en wat zij graag anders zouden zien of doen. Zeker als de veiligheid in het geding is, of als sprake is van tijdsdruk, nemen hulpverleners soms besluiten die afwijken van de gezinswensen. Maar ook dan kunnen aan het gezin keuzes voorgelegd worden, waardoor het gesprek met het gezin gaande blijft. Een professional benoemt dat een moeder zich onmachtig voelde omdat ze geen opties zag, terwijl die er wel waren. Het is dan aan de hulpverlener om deze inzichtelijk te maken. Andere professionals bevestigen dit: 'Ernstige situaties worden altijd besproken met het gezin, waarbij er een keuze is: als dit, dan dat.' In dit laatste voorbeeld wordt de regievoering van het gezin beperkt tot het maken van een door professionals geregisseerde keuze. In dergelijke casussen is er een voelbare spanning tussen regie bij het gezin en sturing door professionals.

Interactief proces

'Regie bij het gezin' is het vertrekpunt van 1G1P. Het realiseren hiervan gaat niet vanzelf, zo laat dit onderzoek zien. Het vraagt zowel van gezinnen als van professionals het sterke besef dat het gezin daadwerkelijk aan zet is. Gezinnen moeten daaraan wennen, maar professionals ook. De meeste in dit onderzoek betrokken zorgcoördinatoren benoemen dat. Vaak lijken samenwerkingspartners minder goed te beseffen wat dit betekent voor hun wijze van hulpverlening. Verschillen in visie op 'regie bij het gezin' tussen professionals kunnen belemmerend werken.

Het faciliteren van de regievoering door het gezin is een interactief proces tussen gezin, betrokken professionals en even-

tueel het sociale netwerk van het gezin. Bevorderend is dat professionals aan weten te sluiten bij de situatie en vaardigheden van het gezin. Dit betekent dat 'zeggenschap hebben' er bij ieder gezin anders uit kan zien. Cruciaal is dat er vanuit gelijkwaardigheid met gezinnen wordt samengewerkt. Het vraagt van professionals een positieve benadering waarbij zij eigen verwachtingen los durven te laten en cliënten het vertrouwen geven om eigen keuzes te maken. Gaan professionals te snel voorbij aan wat regievoering voor gezinnen betekent, dan voelen gezinnen zich te weinig ondersteund in hun regierol en stellen zij zich mogelijk sterk afhankelijk of afwijzend op. Al met al vraagt het faciliteren van regievoering door gezinnen het nodige van de houding en vaardigheden van professionals. Voortdurende investering in training en ondersteuning is hierbij van groot belang. ●

Dr. Lineke van Hal is senior onderzoeker bij de onderzoeksgroep Jeugd, Opvoeding en Onderwijs van het Verwey-Jonker Instituut, Ivanhal@verwey-jonker.nl. Dr. Rob Gilsing is Lector 'Jeugdhulp in transformatie' bij De Haagse Hogeschool en was ten tijde van het onderzoek hoofd van de onderzoeksgroep Jeugd, Opvoeding en Onderwijs van het Verwey-Jonker Instituut. Marlinda van der Hoff, Msc. is junior onderzoeker bij de onderzoeksgroep Jeugd, Opvoeding en Onderwijs van het Verwey-Jonker Instituut.

Bronnen

- Colijn, J. & Schamhart, R. (2012). *Greep op wraparound care. Eindrapport onderzoeksprogramma Wraparound care in de Utrechtse jeugdzorg*. Utrecht: Hogeschool Utrecht
- Gilsing, R., Hoff, M. van der, & Hal, L. van (2018). *1Gezin1Plan in de praktijk. De meerwaarde van de werkwijze 1Gezin1Plan onderzocht*. Utrecht: Verwey Jonker Instituut. Zie ook: www.verwey-jonker.nl/publicaties/2018/1Gezin1Plan_in_de_praktijk
- Zijden, Q. van der, & Diephuis, K. (2013). *Handleiding Gezinsplan: samenwerken volgens de principes 1Gezin1Plan*. Hoogmade: Partners in Jeugdbeleid.